

Holma skogsträdgård, rapport från besöket 061021

Visste ni att myskmalvans blad ger en utmärkt sallad och att färska lindblad är en delikatess? Det och mycket annat fick vi lära oss, vi tjugotal som trotsade det gråmulna småregniga oktobervädret och gav oss ut till Holma utanför Höör i helgen. Målet för dagen var att lära oss mer om vad begreppet skogsträdgård innebär.

Ingången till Holma skogsträdgård.

Hela området ägs av Stiftelsen Holma som bedriver olika projekt inom hälsa, livskvalitet och ekologi. Man håller t ex kurser för lantbrukare om ekologisk odling, kurser om ovanliga bär och frukter och om ekologisk äppelodling. De två drivande eldsjälarna är Esbjörn Wandt och Arne Jansson. Esbjörn är humanekolog och Arne är trädkonsult och trädgårdstekniker med bl a många år som trädvårdare i Malmö. Skogsträdgården är fortfarande i uppbyggnadsskedet och träden ser ännu inte särskilt imponerande ut medan den lägre växtligheten hade hunnit bli riktigt frodig på sina ställen.

Vad innebär en skogsträdgård?

Tanken med den här typen av skogsträdgård är att få mesta möjliga skörd per ytenhet med miljövänliga metoder. Trädgården består av ett trädskikt med träd som ger frukt och nötter, ett buskskikt med bärbuskar och ett fältskikt med perenna grönsaker och örter. Perenna grönsaker kan vara vanlig sparris, rabarber och jordärtskockor men också mer ovanliga arter som strandkål, trädgårdssyra och rankspenat. En skogsträdgård är inget man går och gräver särskilt mycket i utan den får leva sitt eget liv och styras med varsam hand av brukaren.

En stor fördel med en skogsträdgård är att skörden fördelas dels på höjden, dels över året. När man ännu inte har hunnit så i sitt vanliga köksland kan man redan skörda primörer i skogsträdgården. T ex ramslök är bra tidigt på säsongen innan träden slår ut. Man behöver inte så särskilt mycket i en skogsträdgård, utan man får se vad som dyker upp och välja om det ska sparas eller tas bort.

Marken mellan växterna täcks med ängshö, halm eller annat klipp. Det finns många fördelar med marktäckning; jorden tillförs näring och får bättre struktur när växtmaterialet bryts ner,

temperaturen utjämnas och jorden torkar inte ut så lätt. Risken finns att det är mumma för sniglarna också och därför är det bra om djurlivet främjas så att fåglar, grodor och igelkottar hjälper till att hålla sniglarna på en rimlig nivå. En mänsklig hand får också hjälpa till med att dela de sniglar som visar sig.

Skogsträdgården i Holma

Skogsträdgården i Holma har delvis finansierats med pengar från jordbruksverket och delvis med egna medel. Som i så många sammanhang är pengar en bristvara och arbetet har fått planeras efter detta. Skogsträdgården i Holma är på sammanlagt 5000 kvm och består av sex olika lundar. Dessutom finns på området tre dammar. En liten groddamm ligger närmast husen. Bakom den ska en odlingsmur byggas upp där mer känsliga växter ska kunna spaljeras. Den kommande muren vetter mot söder och dammen framför bildar en spegel som ytterligare förstärker solstrålningen och bidrar till ett bättre mikroklimat. Muren ska byggas av sten från området och för att främja insektslivet tänker man också mura in vass, lera och annat organiskt material. Dammen längre ner är större men ännu inte riktigt färdig. Gummiduken sticker fortfarande upp vid kanterna och inga växter har planterats. Här vill man pröva åtliga vattenväxter och kanske fiskar. Den stora dammen som är belägen längst ner är utgrävd i torv. Härifrån ska vattnet pumpas upp till de övre dammarna med hjälp av solceller.

Arne Jansson vid mullbärsträdet "Mulle".

Lundarna är inte särskilt stora, men rymmer ändå mycket. Var och en av de sex lundarna är uppbyggda på liknande sätt. De är formade i halvcirkelform som sluttar ner mot söder för att fånga in solen. I bakre kanten har klibbal planterats som läskydd. Övriga träd växer också i den bakre delen för att inte skugga de andra växterna. Längst fram i lunden växer låga värmekrävande växter.

Det började med hästgödsel och tidningar...

Där lundarna nu ligger var från början gammal åkermark full av tistlar. När lundarna byggdes upp började man att lägga upp material från den utgrävda dammen för att få en nivåskillnad.

Förutom detta har man inte gjort några grävningssarbeten. Istället för att gräva bort tistlar och annat roto-gräs la man på ett tjockt lager hästgödsel från omkringliggande hästgårdar och täckte sedan allt med tidningar. Det är viktigt att lägga tidningarna rejält omlott för att inte ogräset ska ta sig upp i skarvarna, helst minst 1/4dels överlappning. Ju fler lager papper desto bättre. Enligt Esbjörn verkar det också vara mest effektivt att lägga på täckningen på våren. Om man lägger på tidningar på hösten hinner de delvis brytas ner innan våren och tistlarnas kraftiga skott kan lättare ta sig upp genom det förmultnade tidningspappret. Tidningarna täcks sedan med ängshö eller annat klipp för att de ska ligga kvar och för att det ska se snyggare ut. Täckningen ska helst ligga kvar i två säsonger för på så sätt svälta ut roto-gräset som till slut dör när det inte kan ta sig upp i solen. Om täckningen är effektiv kan det räcka med en säsong. På Holma planterade de först träd och täckte med hästgödsel och tidningspapper mellan träden. Senare plantering skedde genom att de grävde hål i täckningen.

Örtlunden

Den lund som vi tittade mest på var örtalunden där inriktningen är lite färre träd och fler örter. Förutom alarna fanns en hasselbuske och ett mullbärsträd. Mullbärsträdet, kallat "Mulle", tillhör arten *Morus accidosa* som ska vara mer härdig och ge rikligt med små bär. Esbjörn berättade också om att det är nya amerikanska korsningar på gång av det svarta och vita mullbärsträdet som kan bli intressanta för oss framöver.

Av örterna fanns det både vanliga och mindre vanliga arter. Esbjörn visade på strandkål och ryssgubbe där de färska bladen och skotten kan användas som grönsak, lungrot där vårens färska blad används som spenat och rankspenat. Här fanns också en rödblågig dekorativ skräppa som kanske inte var så god som man hoppats på, luftlök och koreansk anisisop. Den sista är en magnet för fjärilar och andra insekter men inte lika välsmakande som den vanliga anisisopen. Över huvud taget är många fler växter ätliga än man i vanliga fall tänker på. Både myskmalva och rosenmalva är utmärkta salladsväxter där de tidiga hela bladen är bäst. Om de klipps ner kommer nya goda blad som ger en mild och neutral grund i en sallad.

Alla *Campanula*, dvs

blåklockssläktingar är ätliga. Hela växten kan användas, både bladen och blommorna och för de delen knölklockans vita uppsvällda knölar om man skulle vara sugen. Vårsköna är en välsmakande växt som trivs i lite skuggigare lägen. Att kirskål är ätbart är nog allom bekant, men här på Holma har man inte vågat ta in den ändå, eftersom man gärna vill ha lite annat också... Arne och Esbjörn tycker att grundinställningen ska vara att man ska ta reda på vad man har som är ätligt och börja använda det, en hel del runt omkring en går faktiskt att skörda och äta. Många blad som kan vara lite beska blir genast godare om man blandar till en sallad tillsammans med neutralare salladsblad som myskmalva och lite dressing.

Esbjörn Wandt med bladgrönsaken lungrot också kallad "Gode Henriks målla".

Övriga lundar

Vi gick förbi frodiga planteringar med tomater och ståtliga kronärtskockor och tittade lite mer på den blivande nötlunden där man bl. a. hade planterat äkta kastanj, valnöt och hickory. Där prövas också en sorts Eleagnus (silverbuske) som ska ge bär. Problemet med många nötbärande träd är att de är anpassade efter ett kontinentalt klimat med kalla vintrar och långa varma somrar. Somrarna här är sällan tillräckligt långa och varma vilket gör att träden inte hinner avmogna tillräckligt innan vintern, vilket ökar risken för vinterskador. På våren kommer de dessutom igång tidigt och kan då skadas av sena vårfroster. Som marktäckning har man planterat olika sorters jordgubbar och smultron bl. a. jättesmultron och scharlakanssmultron.

Två nyckelväxter; klibbal och vallört

Lundarna har en häck av klibbal mot nordsidan. Alen har dubbla funktioner; innan lunden är uppvuxen ger den ett läskydd och samtidigt bidrar den med kväve till de andra växterna genom att den har kvävefixerande bakterier bundna till sina rötter. Al är också bra eftersom den växer snabbt och att den tål att klippas ner ordentligt så att den inte stjäl så mycket ljus. Klibbal är inte lika invasiv som gråal eftersom den inte får så mycket rotskott och går lättare att avverka när den inte behövs längre. Eftersom alen samlar kväve kommer några träd att behållas även när lunden är uppvuxen.

Vallörten är rikligt representerad både i örtalunden och på många andra ställen. Den vallört man använder här är inte den vanliga eftersom den frösår sig kraftigt och skulle kunna konkurrera ut mycket annat. Istället har man två kloner; 'Bocking 14' och en namnlös sort från Arnes trädgård. Båda växer disciplinerat i sina tuvor och sprider sig inte. Vallörten är en viktig växt i ekologisk odling. Den har en stor bladmassa och djupa rötter som tar upp näring från undre jordlager. Genom att skära ner den och använda bladmassan till gödselvatten eller som marktäckning kommer den näringen andra växter tillgodo. På Holma skogsträdgård växer vallörten både insprängd lite här och där, i långa rader. Längs staketet runt som skyddar mot fyrfota matgäster har man också börjat plantera vallört. Då slipper man problemet med gräsklippning intill staketet och kan dessutom utnyttja utrymmet.

Vallört i långa rader.

Naturlig toalett

Mulltoalett bakom kronärtskockor och damm.

En viktig princip i ekologisk odling är att sluta kretsloppet så mycket som möjligt. Därför vill man inte bortföra mer organiskt material än nödvändigt och istället återföra så mycket som möjligt. Det fina lilla utedassen som skyttade mellan björkarna är byggt av två granar som växte på platsen och brädorna sågades i ett litet minisågverk här. Så enkelt som ett utedass är det förstås inte heller utan en mulltoalett så att man ska kunna återföra också den näringen.

Framtidsplaner

Mycket finns ännu kvar att göra i Holma. Första steget har varit att plantera och att skaffa kunskap om odlingen. Målet är att bygga upp en databas med kunskap om skogsträdgårdar, hur de ska byggas upp, i vilka sammanhang de kan passa, vilka växter som är lämpliga och inte minst hur dessa växter sedan ska skördas och användas. Den biten har man ännu inte hunnit med. Det finns en restaurang på området så möjligheterna finns.

Välkommen!

Holma skogsträdgård är öppen för vem som helst att komma och titta på så länge som man nöjer sig med att titta och är normalt aktsam. Det finns inga lås och ofta är ingen där utan man får lita till folks goda omdöme. En önskan är att man ska lyckas skylta upp växterna i lundarna för att göra det lättare för folk att ta reda på vilka växter man kan ha i en skogsträdgård. Den som undrar över något får gärna att höra av sig till Esbjörn. Esbjörns telefonnummer är 046-20 01 09, alt 1734-44 80 28. Så det är bara att åka till Holma och gå runt och låta sig inspireras!

Inspirerad blev också
Ingrid Pöpke